

RAZGOVOR S UMJETNIKOM: JOSIP BOTTERI DINI

ĐURĐICA IVANIŠEVIĆ

Peristil je Pariz, tako bih mogao reći. Kako god se osjeća emanacija duha u Parizu, osjeća se i na tom prostoru. Ali opstoji jedna bitna razlika – Split je praktično mediteranski jak, antički skladan i dugotrajan, gotovo vječan. Potresi nisu mogli pomaknuti njegovo stupovlje. Pariz ne postoji bez ljudi. Split bi i bez ljudi bio Split, kaže Josip Botteri, slikar one snažne jezgre što je u sebi amalgamirala i Buvinu i Jurja, zaštitila sjenom i tamom Vidovića, u Joninoj utrobi sv. Duje. Bio je to uvod jednom davnom razgovoru sa slikarom, koji se ovih svibanjskih dana može ponoviti u vrijeme njegove tek otvorene izložbe u Galeriji »Gradec«.

Josip Botteri izlaze djela nastala posljednjih deset godina u tehnici vitraja i akrilika na platnu. Likovni kritičar Josip Depolo zapisao je u katalogu izložbe: »Josip Botteri sasvim je izdvojen na pojavu hrvatskoj umjetnosti, on je u pravom smislu ove riječi iznimka koja potvrđuje pravilo, slikar izvan matrice i konvencija, stvaralac izvan standarda svoje generacije i svog vremena. On je izravno rečeno slikar koji se digao protiv svog vremena, suprotstavio mu se stvarajući svoje slikarsko vrijeme. Treba ga, dakle, prihvatiti upravo takvog kakav jest ili ga

sasvim odbaciti. U tom i takvom izboru nema kompromisa, jer on i jest slikar bez kompromisa«. A ta beskompromisnost rezultirala je i plavom bojom koja je zarobila djela, prešla se poput mora u gornjogradski prostor Galerije. Slikar je rođen i školovan u Zagrebu, ali Mediteran mu ostaje najsnažnija poveznica s morem.

Buvina i Botteri

– Mediteran sam najdulje i najintimnije osjećao baš u Zagrebu, u sivulu proljetnih zagrebačkih magli. Udaljenost od mora omogućila mi je da ga osjetim sintetički i pretočim u sliku. Čeznuo sam da uprizorim ono od čega sam na neki način udaljen, tako je nastao moj opus »Mediteran«. U vrijeme napada na Hrvatsku naslikao sam veliki friz koji sam nazvao »Mediteranum«, a odnosi se na Dalmaciju. Inače mi najčešće uz Split spominju rodni Brač; Brač mi je mjesto počinka i obnove snaga, a Split okuplja memoriju baštine od najranijih vremena, i prije dolaska Hrvata i poslije dolaska. U Splitu ostaju najdragocijeni pečati. Oni za mene predstavljaju svete uzore. Htio sam današnjem promatraču slikarstvom reinterpretirati istu temu, približiti tu naoko daleku umjetnost. Uvijek me je zanimalo to kako se odnosi prema nečemu što je nastalo davno u

SANTA MARIA DELLA SALUTE (1991.)

Prijateljstvo s pticom bez krletke

S Josipom Botterijem Dinijem, u povodu izložbe u Galeriji »Gradec« na Katarininom trgu u Zagrebu

SV. FRANJO ASIŠKI (1998.)

nekoj drugoj situaciji, što pripada povijesti, može li to pripadati i meni.

Promatrač se može pred Buvinim vratima osjećati kao da se nalazi pred svojim vratima. Pitanje je ima li to evanđelje ispričano od meštra Buvine, isklesano, izmodelirano, svoju propovijed danas kakvu je imalo u ono doba. Htio sam biti posrednik, želio sam ga »nostrificirati«, želio sam svojom slikom izazvati, ali da moja slika potpomognuta Buvinom govori o istoj temi ovovremenski.

● U duhu ste tražili njihov duh?

– Duh je sveobuhvatan, mi se u duhu nismo odijelili, činimo istu zajednicu. U sv. Dujmu smo zajedno s Kavanjinom, Marulićem, Jurjem Dalmatincem... Buvinom, sa svim dobrim duhovima, to je vjera u sve dobro koje je neprolazno.

● Vidović je radio trajno u nesretnim vremenima, uzimam njega kao primjer velikog slikara Splita, zagledan u sebe. Je li Vaše vrijeme sretnije za slikarstvo, predma ste došli na Likovnu akademiju u posuđenom odijelu?

– Ne znam postoji li sretno ili nesretno vrijeme, za svakoga postoji njegovo vrijeme. Vjerujem da postoji potpunost pojedine sredine, siguran sam da koliko god bilo kratko vrijeme Račićovo ili Kraljevićevo, čak Planićovo, oni su ostvarili potpunost svojeg izraza i svoje umjetnosti. Bili bismo sretni da su ti opusi mnogo veći, ali imam osjećaj da su iskazali svoju snagu usprkos težini vremena. U našem je životu najvažnije ostvariti puninu duha i odgovoriti na izazove du-

ha. U mojem je ateljeru moto: sačuvaj me Bože od nemara za nadahnuća tvoja. Ja ne vjerujem u umjetnost bez nadahnuća, bez obzira je li onaj koji se bavi umjetnošću svjestan ili ne Božje umjetnosti. A ne vjerujem ni u siromaštvo kao trajnu snagu umjetnosti. Još na Akademiji dao sam si zadatak – ako bravar živi od svojeg rada, zašto ja ne bih mogao. Veliki Veselko Tenžera je davno napisao esej »Kultura usranih pelena«, u kojem je pisao kako su umjetnici kreativni dok su siromašni. Nažalost, možda tu ima dio istine, ali ja to nastojim demantirati.

Pomirenje sakralne umjetnosti i avangarde

● Dulčićev život je sagorio u iskoraku umjetnosti, vremena koje mu nije bilo sklono. Uz Dulčića spominjani ste kao jedan od rijetkih slikara koji radi na »povijesnom pomirenju« sakralne umjetnosti s avangardom, već u prvim godinama sloma Hrvatskoga proljeća?

– Dulčić je išao prebrzo, nadoknadio je zastoj koji se dogodio zbog onog režima na planu sakralne umjetnosti. Između Meštrovića i Dulčića postojao je prazan prostor, bio je Kljaković, Parać... Ali posuremenjenje sakralnog u likovnoj umjetnosti nije se dogodilo prije njega. On je radio tako smjelo, da je uzemirio ne samo likovni svijet, nego i Crkvu, tako da su prosvjedi išli sve do Pape zbog njegove freske Krist Kralj. Međutim, freska nije otučena, kako su mnogi htjeli. I Dulčić me je indirektno uputio u slikarstvo. Mene je prvi susret s vitrajem bio u Crkvi sv. Franje na Kaptolu.

Dulčić me je fascinirao.

● U Vama se stalno prožimaju Split i Zagreb, i životno i slikarski, predma ste prisutni u nizu likovnih centara i Europe i svijeta.

– Mi obogaćujemo jedni druge, tako je i s našim darovima, svi studenti koji dolaze iz cijele Hrvatske s darovima talenta, čine Zagreb kroz čitavu povijest, njegov kontinuitet. A s prožimanjima je slično. Rastao sam u slikarskoj obitelji, moj je uzor bio stric koji je išao svojim slikarstvom iz Vidovićeve škole. Bio je slikar noći i noćni slikar. Na Akademiji u likovnom smeru bio mu je blizak Stanić. Kod mene se dogodio obrat. Snažno me se dojmio Dulčić, osjetio sam želju za bojom. Bilo je kod mene tih kasnih 60-ih i fascinacije Vassarelyjem, Picassom, izložbama koje su se održavale u Zagrebu. Pod njihovim utjecajem sam slikao plavom i crvenom, čak i fluorescentno s bojama prometnih znakova. Poslije sam se pomalo vraćao na »mirnije« boje, a ponekad se vratim i čistom crtežu.

● Cest je motiv na Vašim novim slikama velika plava ptica, slobodna poput one na ruci »Svetog Franje Asiškog«?

– Često sam koristio u slikarstvu interpretaciju spomeničke starohrvatske baštine, posebno u vrijeme kratkog Hrvatske. Ptice su simbol mira, slobode. Ove ptice na mojim slikama sletjele su s pluteja, ponovno spominjem povijest, jer nam je čitav hod kroz hrvatsku povijest bio kao neuhvatljiva ptica, koja će odletjeti ako se brižljivo ne čuva. Treba zadržati pticu bez krletke i sprijateljiti se s njom.

STOTA OBLJETNICA POSVEĆENJA BARJAKA HRVATSKOGA RADNIČKOGA PJEVAČKOG DRUŠTVA »SLOBODA«

U korist nam domu bila naša pjesma i naš rad

ŽELJKA KOLVESH

Jubilarna proslava 25. obljetnice Hrvatskoga radničkoga pjevačkoga društva »Sloboda«, obilježena je posvećivanjem nove zastave, na Duhove, 21. svibnja 1899. godine u župnoj Crkvi sv. Marka. Svečanost je kasnila dvije godine, jer se čekalo na zgotavljenje barjaka. »U korist nam domu bila naša pjesma i naš rad«, geslo je »Slobode« ispisano na barjaku, čije značenje je najbolje sadržano u nekoliko davnih riječi: »Naša zastava, u cjelosti ideal naš«.

Prema tradiciji zbora, koji, dakle, neprekinuto djeluje već 127 godina i koji je pjevao pod svojim barjakom prigodom raznih događaja u povijesti Zagreba tijekom posljednjih 100 godina, u četvrtak je održan svečani koncert u Muzeju grada Zagreba u čast 100. obljetnice posvećivanja zastave. Naime, Hrvatsko zanatlijsko kulturno umjetničko društvo »Sloboda«, na preporuku Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture, registriralo je zastavu kao djelo visoke spomeničke kategorije i darovalo ju 1992. Muzeju grada Zagreba na trajno čuvanje. Prigodom svečane primopredaje na koncertu u Hrvatskom glazbenom zavodu, s dužnom hvalom su predstavnici Muzeja preuzeli vrijedan dar uz obvezu restauriranja barjaka, te izlaganja u novom stalnom postavu.

Radnička himna i barjak

Radnici svih struka su 1872. godine u Zagrebu osnovali prvi radnički pjevački zbor sa željom da oplemenite svoj društveni život novim sadržajem. Priredivali su radničke zabave, društvene izlete s pučkim zabavama, a ostvareni prihodi ulagali u bolničku blagajnu. Osjećaj uzajamnosti i bratstva potaknuo je osnivanje Prvoga zagrebačkoga radničkoga društva 1873. godine, u sklopu kojega je djelovao pjevački zbor. Iste godine zbor je dobio Radničku himnu Augustina Harambašića, posvećenu hrvatskom radniku. Tekstom je izražena svrha i ideja simbolizira glazbu i pjevanje poput – labudova pjeva. Glavni motiv s druge strane simboličan je prikaz radnika koji stremi liku muze glazbe s lirom u rukama, simbolom glazbene inspiracije. Na obje strane izvezen je hrvatski grb pod krunom hrvatskih narodnih vladara. Na jednom se kraku lence nalazi natpis izvezen srmom »Hrv. radn. pjev. društvo Sloboda« i u medaljonu datum posvetbe, »21. svibnja 1899.«. Na drugom kraku izvezeno je ime kume barjaka – »Olga barunica Vrancycany-Dobrnica«, a u medaljonu njezin obiteljski grb.

Velična zastava je 135 x 176 centimetara, a lence 172 x 18 centimetara, dok je promjer medaljona 23 centimetra. Na svilenom ripsu nalazi se višebojno vezivo i aplikacije izrađene svilenim koncem, srmom i plišom, te rese od metalnih niti. Barjak je izrađen iz dvostruke tkanine, na svakoj strani s izvezenim različitim motivom

simboličnoga značenja. Glavni motiv s jedne strane su dvojica radnika koji stiskom ruke simboliziraju zajedništvo. Lik bijeloga labuda simbolizira glazbu i pjevanje poput – labudova pjeva. Glavni motiv s druge strane simboličan je prikaz radnika koji stremi liku muze glazbe s lirom u rukama, simbolom glazbene inspiracije. Na obje strane izvezen je hrvatski grb pod krunom hrvatskih narodnih vladara. Na jednom se kraku lence nalazi natpis izvezen srmom »Hrv. radn. pjev. društvo Sloboda« i u medaljonu datum posvetbe, »21. svibnja 1899.«. Na drugom kraku izvezeno je ime kume barjaka – »Olga barunica Vrancycany-Dobrnica«, a u medaljonu njezin obiteljski grb.

Secesijski slikarski predložak

Tada mladi slikar, Bella Czikos Sessia, napravio je slikarski predložak za likovno rješenje zastave u novom, osobnom duhu dekorativnog simbolizma, s naznakama secesijske profinjene elegancije i dekorativne plošnosti. Bio je jedan od osnivača Društva hrvatskih umjetnika 1897. godine, čiji su članovi utjelovili ideje kojima se ta secesijska skupina predstavila na velebnju izložbi Hrvatskoga salona. Njome je svečano otvorena zgrada Umjetničkoga paviljona 15. prosinca 1898. godine.

I dok su se mladi umjetnici suprotstavljali službenim stavovima vodećih promotora hrvatske umjetnosti, jedno je radničko pjevačko društvo mnogo mirnije i prirodnije prihvatilo novi umjetnički stil – kroz svoj zastavu. Naime, predstavnici Radničkoga društva »Sloboda« zamolili su Društvo hrvatskih umjetnika da im se izradi nacrt za zastavu (!).

Nacrt je izabran na natječaju koji su umjetnici organizirali međusobno, a Bella Czikos Sessia dobio je prvu nagradu i izvođenje kartona za zastavu.

VLADIMIR P. GOSS

PRIČA NEDJELJNOGA VJESNIKA

Erotske zajednice su po prirodi zatvorene i nije ih lako probiti. Stoga izgledi povremenog zalaznika da ostvari kvalitetni erotski odnos nisu baš najbolji. Sretno sam oženjen muškarac i u tome je i problem. Već nakon nekoliko dana na putu, nedostaje mi toplina radosnog tjelesnog spajanja. Pred svaki odlazak u Hrvatsku, dva-tri puta godišnje, sanjam o lijepoj, dobro usčuvanoj dami četrdesetih godina, koja će mi na nekoliko tjedana širokogrudno ponuditi svu svoju toplinu, prijateljstvo, ljubav. Hrvatska ne oskudijeva takvim damama, no one su solidno »zabecirane«, i nitko nije lud da ih na dva, tri, četiri tjedna iznajmljuje dotepenom polu-Amerikancu. Odavno sam taj san odbacio u ropotarnicu ostalih iluzija, no ipak ga uvijek prije puta vadim. Lijepo me podgrijava tijekom mog odsustva, i po povratku izlijem svu tu nataloženu toplinu u vlastitu ženu. Nju to jako veseli.

Naigore je pri tome da u Hrvatsku obično dolazim u erotski nabijenim razdobljima, kad procvata trešnje i kruške i ulice se zašarene proljetnim haljinama, ili kad prvi mraz izvuče na gradske pločnike kosmate čizmice i krzlene okovratnike. Ne ka-

žem da nisam pokušavao – i dobivao po prstima (»Kaj vi mislite, Mr. Amer, ja sam poštena žena!«). Moji zagrebački erotski teoretori su mi se smijali govoreći da je to signal da se stisne još čvršće. No što mogu. Dozreo sam u Americi, a američke žene su vrlo jasne u svojim prohtjevima. Ne znači to da su »brže« od ostalih, no točno vam kažu što hoće i neće. »Joe, jako si mi drag, no ostavi se čorava posla. Nisi moj broj.« Il: »Joe, znam da će s tobom biti super. A sad prste ti sebi. Idem u krevet istom nakon jedanaestog spoja.« U tom, vjerujte, postoji neka čudna romantika.

E to me ponovno u Zagrebu, u ludo procvalom travnju. Na otvorenju izložbe u »Mimarima« zurim u prekrasno utegnuta leđa i raskošne bokove. Tamnosmeđa kosa, paučinasti beige tonaliteti, nježni oker – sustav boja koji me tjera u ludilo. Stoji uz šank sa čašom crnoga vina u ruci. Zračna opna oko nje ukazuje mi da je sama i da joj treba društvo. Kako se približavam, osjeća moj zavidljivi pogled. Okreće se uz biserni smijeh. Može joj biti oko 45-46. Moji komplimenti!

Pristupam i kažem, uz lagani naklon: – Pijete crno. Dakle, niste s

juga Amerike. – Ne – kaže odlažući čašu. – Dawn Fenwick, Moltke, North Dakota. Rodena Seritch. Možete me zvati Zora.

Hrvatski joj je gotovo savršen, s tračkom stranog naglaska. – Joe Bartolic, Columbia, South Carolina (moj engleski je gotovo savršen, s tračkom stranog naglaska). Inače, rođen pola milje odavde. Sto radite u Zagrebu?

– Vlasnica sam škole za uredsko osoblje – kaže kristalnim glasom. – Pred deset godina reklo bi se »za sekretarice«. Razmišljam o pokretanju ogranka u Zagrebu. Tu bi se mogla napraviti sasvim zgodna lova. U Zagrebu imam sestričnu Irenu. Ona je jako fina dama, radi za Ministarstvo kulture i otišla je na neko drugo otvaranje, što li, a mene je poslala ovamo kao svog špijuna.

– Je li sestrična Irena lijepa kao Vi?

– Ljepša i mlađa – tri mjeseca! Morate upoznati moju sestričnu Irenu Mlakar. Sretno me se nasmijali.

– Nudite mi dvije za cijenu jedne. Kao na rasprodaji kod Searsa.

Kao kod Searsa

sve dalji zveket čaša i žagor gomile dopuzili do izlaza. Izvana, stizao je mirisni zrak tople proljetne noći. Lagano sam joj dodirnuo ruku.

– Hajdemo se prošetati. – Može. Vi ste rođeni Zagrepčanin, zar ne? Pokažite mi svoj grad u proljetnom cvatu.

Preko Rooseveltovog, pre-

ko Savske, zašli smo u sjene Marulićevog.

Rekao sam: – Moltke, North Dakota. A mene su učili da se ne može sresti ljude iz Sjeverne ili Južne Dakote, jer ti ili nikad ne izlaze iz te vaše ledene žoharice, ili, ako je napuste, ni na mukama neće priznati da su iz Dakote.

– Ti si jedan obično južnjački južnokarolinško snob, Joe. Veselo mi je isplazila jezik i primila me ispod ruke.

– Priznajem, ovakve večeri nisu baš prečeste u Moltkeu. Bože, kakav miris, tako mora biti u Washingtonu kad procvata japanske trešnje.

Zastali smo u mraku uz istočni bok bivše Sveučilišne, gdje sam kao donjogradski balavac žvlio svoje tinejderske ljubavi. – Uvijek sam razmišljala kako bi bilo lijepo na jednom od ovakvih putovanja uhvatiti kakvog zgodnog hrvatskog tipa. Ti baš nisi sasvim domaći, no što je tu je, a i nije tako loše.

Pogledali smo se u oči i utopili se u debelom zagrljaju. Osjetio sam onaj prekrasni ušhit spontanog sretnog spajanja, no ona je nakon nekoliko minuta nježno izmigoljila iz mojih požudnih šapa: – Joe, znam da bi mi s tobom bilo prekrasno (zašto kondicional, a ne futur?). No ja ne idem u krevet prije tje-dana dana poznanstva. U datim okolnostima, možda bi se to moglo skratiti na pet dana, no pet je minimum. Otpрати me kući.

Znao sam da nema mjesta otkenjanju. – Gdje stoluje sestrična Irena?

– Ugađ Gundulićeve i Varšavske. Četvrti kat.

Kao veliko zagrljeno klupko preplovlili smo tih nekoliko stotina metara. Na rastanku me je radosno poljubila. – Sad piši: 663-7755. I zovi sutra poslijepodne, oko pet.

Jedva sam dočekao tih su-trajšnjih pet sati.

– Halo? – Bogat, rekao bih barokno raskošan glas, no nakon Zorinog bistrog žuborenja učinio mi se muljavo sentimentalnim. – Josip Bartolic, molio bih Zoru? – Sestrična Irena. Zora je jutros odletjela za SAD. Ispričava se. Jako ste joj se dopali i nije Vam htjela reći da joj je jučer bio zadnji dan u Hrvatskoj. Zamolila me je da Vam dam njezinu američku adresu...

Zabio sam zube u donju usnu. No, ajde, ipak nešto. Valjda ti mješanci Siouxa i Prusa imaju nekakvu zračnu luku u onoj svojoj vječnoj smrznutoj kamenoj pustari. Nekakav glavni grad. Fargo? Bismarck? Možda se može ostvariti kakvo viđanje prigodom puta na Mid-West. U Chicagu, Minneapolisu, kad već nije suđeno u Zagrebu.

Nadam se, ne odviše razočaranim glasom, rekao sam: – O. K. Samo da izvadim

olovku.

– Nije potrebno – rekao je barokni glas. – Ako imate vremena, dodite k meni danas na večeru. Zora je rekla da ste jako fini gospodin, i ponešto osamljeni. Ja... i ja sam malo osamljena, pa sam mislila...

Glas mi se više nije činio muljavno sentimentalnim. Naprotiv, punim baršuna i obećanja.

Rekao sam, jako agramer-ski:

– Ako Vam zaista nije nezgodno, s veseljem prihvaćam Vašu preljubaznu ponudu. – Po Zori znam da vi Ameri jedete ranije. Dakle u sedam?

– U sedam. Crno ili bijelo? – Načas je oklijevala. – Zaista nije potrebno. Ali ako već inzistirate... Bila sam u SAD nekoliko puta. Vi ste Južnjak, dakle, očito, bijelo.

Nisam joj rekao da sam »falšni« Južnjak, i da baš kao sestrična Zora isto tako rado pijem crno.

– U sedam. Četvrti kat, zar ne? – Četvrti kat. Naravno, možete biti bez brige, ja sam poštena žena... Zora kaže da ćemo se dobro slagati...

Spustio sam slušalicu i ostao još dugo naslonjen na stolić s telefonom. Futur, a ne kondicional!